

Před sto lety pracovala většina lidí manuálně. Obchodníci, učitelé a lékaři tvořili jen pár procent populace. Před padesáti lety představovaly manuální síly asi 50 % americké populace a z toho 35 % připadalo na tovární dělníky. V dnešní Americe pracuje manuálně asi 25 % pracovníků a z nich je asi 15 % továrních dělníků. To je přibližně stejný podíl dělníků jako asi před 100 lety. V současné době v USA tvoří asi třetinu všech pracovních sil tzv. „chytří pracovníci“, jako jsou správci sítí, asistenti, lékařští technici, kvalifikovaní tovární dělníci. Je jich dvakrát tolik než nekvalifikovaných dělníků. Základním zdrojem společnosti se stávají znalosti a vzdělávání nikdy nekončí. Pracovníci fungují na informačních sítích, mění se základní struktura hierarchií, místo podržovaných a nadřazených se vytvářejí ploché hierarchie ze starších a mladších spolupracovníků.

Funkční gramotnost

V důsledku expanze informačního potenciálu, který člověk pro svůj život potřebuje, potřebuje dnešní dospělá populace ke svému dobrému fungování stále vyšší a vyšší úroveň gramotnosti, pouhá znalost čtení a psaní již nestačí. Důležitosti nabývá zejména schopnost třídít informace a rozpoznat jejich skutečný obsah. Základním zdrojem společnosti se stávají znalosti, přičemž je třeba si uvědomit, že znalosti a informace nejsou totéž. Schopnosti s informacemi nakládat a znalosti používat se říká funkční gramotnost. Zdůrazněme, že tuto schopnost nelze redukovat ani na kvalifikaci pro výkon zaměstnání.⁵¹

Nízká úroveň funkční gramotnosti se stává potenciálním ohrožením nejen pro ekonomiku, která tím ztrácí schopnost konkurence v globalizované světové ekonomice, ale i pro sociální soudržnost společností, ve kterých může na bázi velkých rozdílů ve funkční gramotnosti docházet k vytváření latentního sociálního napětí.

Funkční gramotnost je součástí a do jisté míry i určuje tzv. „lidský kapitál“, který představuje kapacitu pracovní síly, která dokáže uvést do pohybu ekonomický kapitál.

Za naším poměrně slušným umístěním v celkové funkční gramotnosti se skrývají velké rozdíly mezi schopnostmi reprezentujícími hlavní dimenze funkční gramotnosti. V literární gramotnosti jsme se umístili na jedné ze spodních příček mezinárodního žebříčku, v dokumentové gramotnosti reprezentujeme lepší průměr. V numerické gramotnosti jsme na špičce (graf 3.41). Je třeba poznamenat, že v žádné jiné zemi participujících na projektu SIALS nebyly mezi výsledky v jednotlivých dimenzích funkční gramotnosti shledány tak velké rozdíly jako u nás, přičemž existující rozdíly svědčily o právě opačném pořadí: lepší výsledky v literární gramotnosti, horší v dokumentové a nejhorší v numerické.

V předmluvě ke zprávě z první vlny mezinárodního výzkumu gramotnosti dospělých z roku 1995 je funkční gramotnost definována takto:

„Určitý způsob chování, jmenovitě schopnost rozumět tištěným (resp. psaným) informacím a využívat jich v každodenních činnostech, v osobním životě, v zaměstnání a v komunitě k tomu, aby jednotlivec dosáhl svých cílů, rozvinul svoje znalosti a potenciál (možnosti). Termín se užívá k označení širokého souboru schopností zpracovávat informace. Tento konceptní přístup ukazuje na rozmanité dovednosti, které utvářejí gramotnost v rozvinutých průmyslových zemích“⁵²

Země sdružené v OECD, jejíž je Česká republika členem, procházejí radikálními změnami. Stojí zvláště před výzvou zvládnout fundamentální přechod k „učícím se“ ekonomikám a společностям. Projekce zaměstnanosti pro mnohé země naznačují zvyšování zájmu o středně a vysoce kvalifikované odborné, technické a administrativní pracovníky, a naopak poptávka po nekvalifikovaných či úzce specializovaných pracovnících klesá. Spolu s tím se podstatně zvýšily požadavky na gramotnostní dovednosti.

Funkční gramotnost je pro účely testování a porovnávání rozdělena do tří základních dimenzí: literární, dokumentové a numerické. Literární gramotnost je, jednoduše řečeno, schopnost nalézt a porozumět informaci z textů, které nejsou přímo určeny pro sdělení nějaké jednoduché informace (úvodníky, recenze, eseje atd.). Dokumentová gramotnost je naproti tomu schopnost potřebná k vyhledání a využití přesně vymezené vysoce formalizované informace obsažené v nějakém dokumentu (žádost o zaměstnání, žádanka na zhotovení kopií, jízdní řád atd.). V tomto případě je testovaná osoba často zadána, aby příslušným způsobem na danou informaci reagovala (doplnit údaje do dotazníku, vyplnit formulář atd.). Numerická gramotnost je dovednost manipulovat s čísly, tedy aplikovat aritmetické operace na údaje obsažené v různých složitých materiálech jako např. v grafech, tabulkách, zprávách atd. Celková funkční gramotnost je pak výsledkem (průměrem) těchto tří složek. Výsledky jsou rozděleny na pět úrovní, kdy nejlepší je úroveň nejvyšší (4/5) a nejhorší 1.

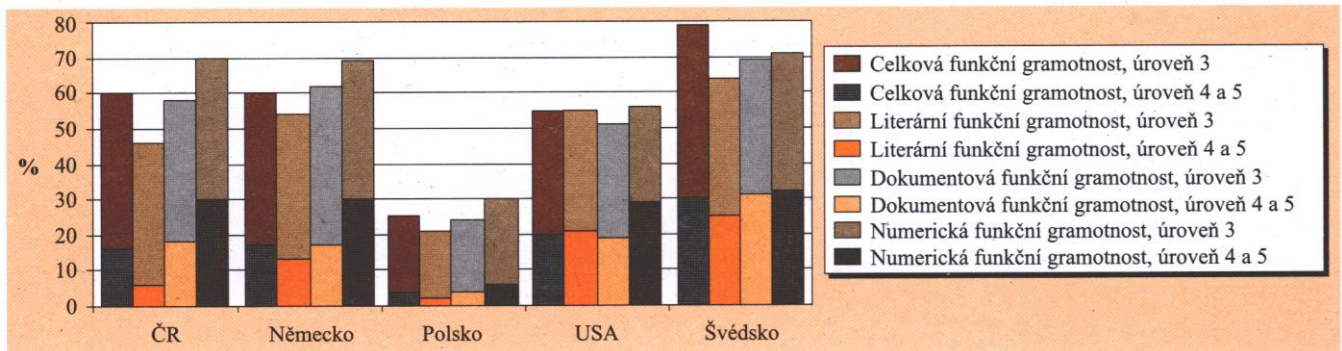
Potěšitelné je zjištění, že do nejnižší 1. kategorie celkové funkční gramotnosti u nás spadla jen jedna desetina dospělé populace, zatímco ve vyspělých zemích téměř pětina. V tomto ohledu se tedy řadíme k vyspělým zemím jako Německo, Nizozemsko a Švédsko. Velmi špatně dopadlo Polsko, kde v této vysloveně ohrožené skupině je 42 % lidí. Podíl lidí v nejvyšší skupině (úroveň 4 a 5) je u nás 16 %, což reprezentuje průměr srovnávaných zemí. Nad námi je Švédsko (30 %), USA (20 %), Kanada (20 %) a Nizozemsko, Německo, Velká Británie a Belgie (okolo 18%).

⁵¹ Obsah této kapitoly se opírá o práci Mařejů, P. (2000): Lidské zdroje, lidský kapitál a funkční gramotnost, Sborník analytických studií pro Strategický program sociálního a ekonomického rozvoje České republiky, s. 161–186.

⁵² Literacy, Economy and Society. Results of the first International Adult Literacy Survey. OECD, Statistics Canada, 1995, s. 3.

Graf 3.41

Podíl dospělých ve vyšších úrovních funkční gramotnosti, mezinárodní srovnání, 1995

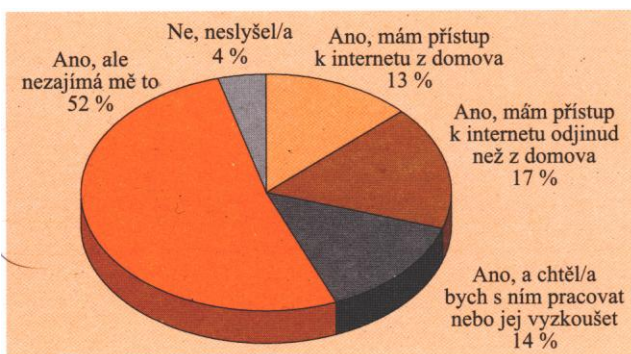
Zdroj: SIALS, SoÚ AV ČR

Komunikační technologie

V poslední době u nás i ve světě roste užívání moderních technologií, jako jsou například mobilní telefony a mezinárodní počítačová síť internet, které se rychle stávají součástí našich životů, stejně jako dříve fotografie, rozhlas nebo televize. V řadě oborů si už lidé vůbec nedokáží svou práci představit bez možnosti získávat informace prostřednictvím celosvětové počítačové sítě. Počet uživatelů „komunikační dálnice“ i mobilních telefonů každým dnem roste. V roce 2002 dosáhl v České republice počet uživatelů internetu 2,8 milionu a očekává se další vysoký nárůst (grafy 3.42, 3.43, 3.44). Přes prudký růst je přístup k internetu v mezinárodním srovnání stále nižší než v sousedních zemích, hůře je na tom pouze Polsko. Za tím stojí s největší pravděpodobností vysoká cena, která je nejvyšší ze srovnávaných zemí (graf 3.45).

Graf 3.42

Penetrace Internetem, ČR, 2002

Pozn.: V průzkumu byla dotazovaným položena otázka: „Slyšel/a jste již o internetu?“

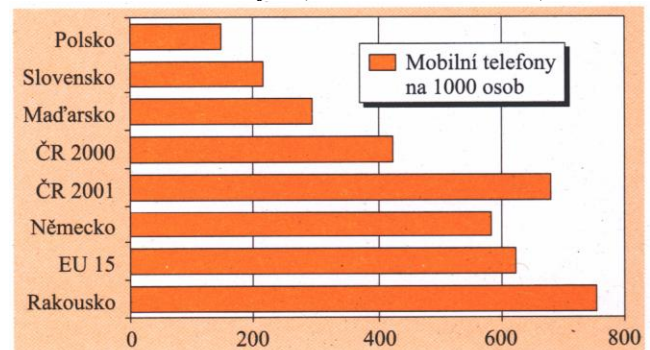
Zdroj: TNS Factum

Občanský sektor

Od politických změn v roce 1989 prochází naše společnost mnohými změnami a jisté vývojové trendy pokračují do současnosti. Žijeme v občanské společnosti, kde se na věcech veřejných mohou podílet sami občané prostřednictvím svých volených zástupců a pomocí tzv. občanských, nevládních či neziskových organizací. Svě-

Graf 3.43

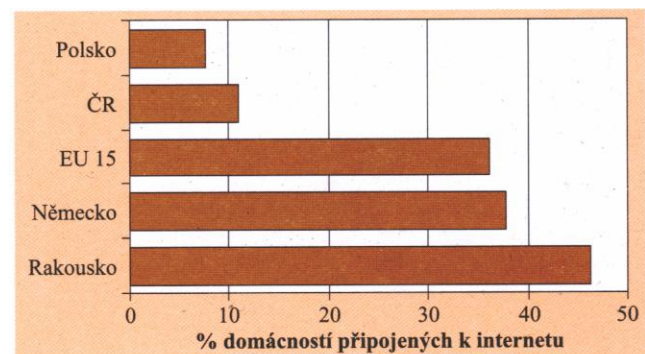
Používání mobilních telefonů, mezinárodní srovnání, 2000

Zdroj: Eurostat

Graf 3.44

Přístup domácností k internetu, mezinárodní srovnání, 2001

Zdroj: Eurostat

toý trend vtahování občanského sektoru do centra veřejné politiky však v ČR zatím nenašel adekvátní odezvu. Velikost občanského sektoru v Česku se v mezinárodním srovnání jeví jako podprůměrná, ovšem v rámci postkomunistických zemí střední Evropy jsme zřetelně v čele. Co do množství občanských aktivit leží těžiště v oblasti kultury, sportu a rekreace. Naopak relativně menší podíl aktivit vykazují oblasti vzdělávání, zdraví a sociálních služeb, které ve vyspělých západních zemích tvoří podstatnou část občanského sektoru. Uvedená anomálie vznikla v průběhu komunistické éry vývoje občanské-

ho sektoru, kdy z politických důvodů režim podporoval oblast sportu a rekreace, zatímco občanské organizace v oblasti vzdělání, zdraví a sociálních služeb zůstávaly a převzal pod svou přímou kontrolu, kterou si ve velké míře podržel dodnes.⁵³

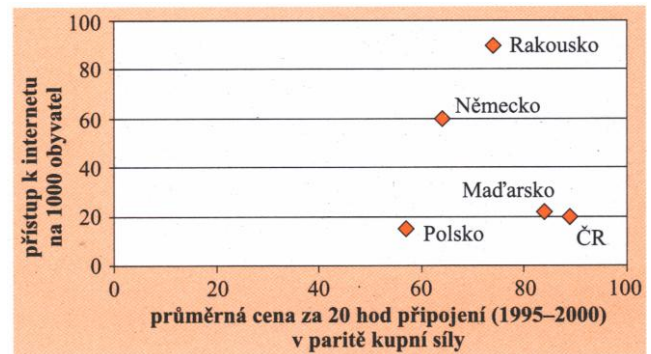
První registrovaná mezinárodní nevládní organizace vznikla v roce 1839 a byla zaměřena proti otroctví. V roce 1874 již bylo na světě 32 občanských společností. Ve dvacátém století pak přišel naprosto ohromující boom, kdy počet NGO (Non Governmental Organizations) mezi lety 1914 a 2000 vzrostl z 1083 na více než 37 000. V posledních letech tento trend ještě gradoval: skoro každá pátá světová nevládní organizace byla založena po roce 1990. Navíc na světě existuje kolem 20 000 nadnárodních sítí nevládních organizací. V mnoha rysech tento vývoj kopíruje růst mezinárodního obchodu ve stejném časovém období.

Jako výsledek se objevují nové globální politiky schopné podněcovat změny a inovace. Významným rysem těchto hnutí je tlak na politiky a korporace v průmyslových zemích, aby reagovaly na potřeby rozvojových zemí. Jako úspěšný příklad může sloužit mezinárodní kampaň proti nášlapným minám zahájená v roce 1992. V roce 1997 1400 nevládních organizací v asi devadesáti zemích uspělo v sepsání úmluvy proti nášlapným minám, která zakazuje jejich používání, produkci a obchod a uchovávání. Úmluva byla podepsána 143 zeměmi a ratifikována 123. Kampaň obdržela v roce 1997 Nobelovu cenu za mír.

Nevládní organizace se ve světě, ale i u nás nejčastěji angažují v oblastech, jako jsou lidská práva, životní prostředí, ženská otázka, sociální a humanitární pomoc apod. Mezi České nevládní organizace s mezinárodní spoluprací a působností patří například Greenpeace, Amnesty International, Lékaři bez hranic, Člověk v tísni, a mnoho dalších.

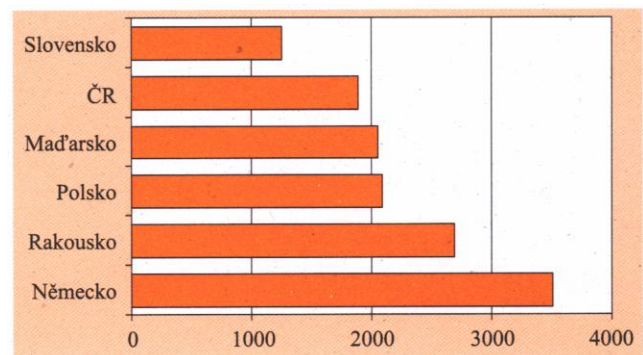
Z hlediska struktury zdrojů financování občanského sektoru se ČR řadí mezi země s dominantním postavením podílu prostředků pocházejících z vlastní činnosti občanských organizací. Veřejné zdroje (státní dotace) u nás pokrývají jen menšinu (pod 40 %) příjmů občanského sektoru, přičemž například v Německu naopak výrazně převládají. Celkový počet nevládních organizací v různých státech ukazuje graf 3.46, který je však jenom ilustrativní, srovnání je vzhledem k různým velikostem jednotlivých zemí nemožné.

Graf 3.45
Přístup k Internetu a cena připojení, mezinárodní srovnání, 2001

Zdroj: OSN

Graf 3.46
Celkový počet nevládních organizací, mezinárodní srovnání, 2001

Zdroj: Eurostat

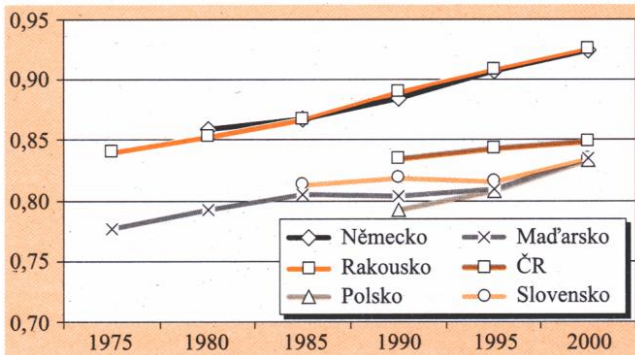
Index lidského rozvoje (Human Development Index, HDI)

Kvalita života je na mezinárodní úrovni hodnocena pomocí Indexu lidského rozvoje, který je kompilován z HDP na osobu, úrovně dosaženého vzdělání a očekávané délky života. Index počítá již od roku 1990 United Nations Development Programme⁵⁴. Česká republika je řazena mezi vyspělé země s vysokou úrovní lidského rozvoje. Sice ještě nedosahujeme kvality života, jaká je například v Německu a Rakousku, ale jsme před Maďarskem, Polskem i Slovenskem. Maďarsko překonalo hranici mezi vysokou a střední úrovní lidského rozvoje někdy v první polovině 80. a Polsko v první polovině 90. let (graf 3.47). Index lidského rozvoje je jedním z agregovaných ukazatelů, které vznikly z potřeby lépe postihnout skutečnou kvalitu lidského života a nepodřizovat vše pouze hospodářskému růstu.

⁵³ Kolektiv autorů (2001): Vize rozvoje České republiky do roku 2015, Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta Sociálních věd, Praha, str. 103.

⁵⁴ Human Development Report 2002, Deepening Democracy in Fragmented World, United Nations Development Programme (UNDP), Oxford University Press, New York.

Graf 3.47
Index lidského rozvoje, mezinárodní srovnání, 1975–2000

Pozn.: Ukazatel nabývá hodnot 0–1, přičemž hodnota blízká 1 je přičtena nejvyspělejšímu státu. Země je podle HDI možné rozčlenit do tří skupin: Státy s vysokou úrovní lidského rozvoje: HDI > 0,8. Státy se střední úrovní lidského rozvoje: HDI = 0,5–0,799. Státy s nízkou úrovní lidského rozvoje: HDI < 0,5. Zdroj: UNDP

3.8 SPOLEČENSKÉ HODNOTY A ŽIVOTNÍ STYL

Stupnice hodnot společnosti udává její celkový obraz a ovlivňuje styl lidského chování, velikost nároků nebo spotřební vzorce. Přímo souvisí s tím, co lidé považují za své legitimní potřeby, čemu jsou rozhodnutí věnovat svůj zájem, peníze, úsilí. Stupnice hodnot je determinována společensky, kulturním a civilizačním klimatem. Hodnoty vyznávané společností jsou přímo jedním ze základů možného přechodu k udržitelnému rozvoji. V souvislosti s ním se hovoří také o některých postmateriálních hodnotách, mezi něž patří i ocenění významu zdravého životního prostředí a hodnoty přírody včetně její samostatné vnitřní hodnoty. Udržitelnosti nelze dosáhnout bez toho, že by lidé uznali zásadní důležitost uchování přírodních zdrojů a životodárných planetárních systémů a aniž by přijali za svou hodnotu biologické diverzity. Mezi své vlastní důležité hodnoty musí zařadit kvalitu prostředí, ve kterém žijí oni sami, jiní (i vzdálení) lidé a ostatní živé organismy. Postmateriálními potřebami však může být

kromě ochrany životního prostředí i zájem a účast na veřejném dění či nový smysl pro duchovní hodnoty. Je nutno poznamenat, že postmaterialismus obecně nemusí přímo souviset s udržitelným rozvojem. (Postmaterialisté v České republice jsou například více tolerantní ke geneticky modifikovaným organismům, což je téma značně problematické a nejednoznačné.)

Teorie postmaterialismu, resp. postmodernismu hovoří o změnách společností ve smyslu opouštění důrazu na materiální dostatek a ekonomickou prosperitu (materiální hodnoty) a vyšší oceňování hodnot lidské pospolitosti, individuální seberealizace a kvality života (postmateriální hodnoty). Její autor americký sociolog Unylehart ji poprvé formuloval v roce 1977 a poté ji doložil i na empirických datech. Proměnu samotnou označuje jako tichou revoluci, protože probíhá bez halasu, postupně a především intergeneračně.

Problém vyplývající z Inglehartovy teze spočívá zejména v tom, že pokud příslušná země nedosáhne dostatečného blahobytu, nedojde ke změně hodnotové orientace lidí k postmaterialismu, který by byl příznivější pro životní prostředí.

V západní Evropě lidé žijí již dlouho poměrně dobře materiálně zajištěni. Zejména mladší generace pocítují ekonomické i osobní bezpečí (nezažily válku, hospodářskou krizi) - Dalo by se říci, že jsou tedy uspokojeny nejzákladnější potřeby a lidé se mohou upřít k potřebám vyšším ve smyslu postmateriálním a ke zmíněnému přechodu skutečně dochází.

Z hlediska postmateriálních hodnot lze populaci rozdělit do tří skupin - materialisté, postmaterialisté a smíšené.

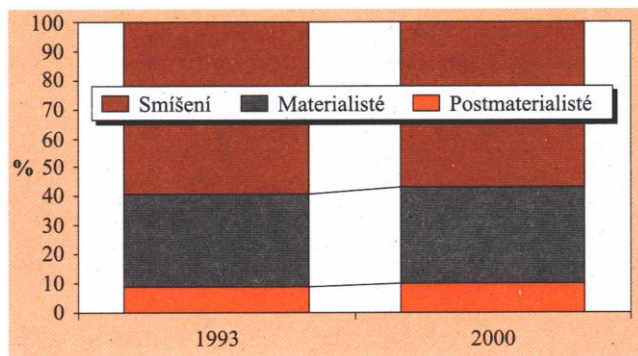
Podíl postmaterialistů v České republice činil⁵⁵ v roce 1993 9 % a v roce 2000 10 % (materialistů bylo v roce 1993 32 % a do roku 2000 vzrostl jejich podíl o jedno procento; podíl smíšených - charakteristický pro většinu populace - činil v roce 1993 59 % a 2000 57 % (graf 3.48). Pro srovnání: na území bývalé SRN bylo v roce 1993 z celkové populace 23 % postmaterialistů, na území bývalé NDR 11 %.⁵⁶ V České republice s přibývajícím věkem ubývá postmaterialistů a přibývá materialistů, i když posuny jsou patrné i v rámci kategorie smíšených. V nejmladší generaci (věku 18–29 let) lze jako postmateriální zařadit 20 % osob, naopak nejméně postmaterialistů je ve věkové skupině šedesátiletých a starších, kde sdílí postmateriální hodnoty jen 5 %. Postmaterialismus je také častější u osob s vyšším vzděláním. Zatímco mezi vysokoškolsky vzdělanými osobami je téměř shodně postmaterialistů jako materialistů (18 ku 20 %), u osob se základním vzděláním je poměr materialistů oproti poměru postmaterialistů téměř pětinašobný (43 % resp. 9 %). Postmaterialisté jsou

⁵⁵ Podle mezinárodního výzkumu ISSP (International Social Survey Programme).

⁵⁶ Soukup, P. (2002): Ještě jednou k životnímu prostředí, Data & Fakta 2002, Sociologický ústav AV ČR, <http://datafakta.soc.cas.cz>

více přesvědčení o vážnosti ekologické krize a méně sdílí víru ve všespasitelnost ekonomického růstu. Dle jejich názoru je nutné sladit ekonomiku a životní prostředí. V rámci populace dávají největší důraz na aktivitu jednotlivých lidí. Jsou také ochotnější se omezit pro zlepšení životního prostředí (platit vyšší ceny, daně, popř. snížit svou životní úroveň).

Graf 3.48
Postmaterialisté v ČR, 1993, 2000

Zdroj: SoÚ AV ČR

Téměř pětina postmaterialistů dle svých slov vždy nebo často omezuje jízdy autem z důvodu ochrany životního prostředí. Z materialistů se takto omezuje při jízdě autem jen 11 %. Postmaterialisté jsou častěji členy ekologických skupin (6 %, z materialistů jsou členy 2 %), postmaterialisté častěji podepsali petici týkající se životního prostředí (27 %, materialisté 11 %). Peníze na podporu ekologické organizace darovalo 11 % postmaterialistů orientovaných a 8 % materialistů. Při ostatních sledovaných proenvironmentálních aktivitách (třídění odpadu, účast na demonstracích) nevykazuje chování materialistů a postmaterialistů výraznější rozdíl.

Genetické manipulace plodin jsou v porovnání s rozličnými nebezpečími (znečištění ovzduší průmyslem, znečištění vodních toků, zvýšení světových teplot) veřejností považovány za poměrně málo nebezpečné pro životní prostředí (43 % osob je považuje za mimořádně či velmi nebezpečné, pro srovnání: globální oteplování považují za výrazné nebezpečí tři čtvrtiny populace). Postmaterialisté považují genetické manipulace potravin ještě za menší nebezpečí než zbytek populace (33 % postmaterialistů je považuje za mimořádně či velmi nebezpečné pro životní prostředí).

Náboženství

Česká republika patří mezi takzvané sekularizované země, v nichž se velká část obyvatel nehlásí k žádnému vyznání (spolu s bývalým východním Německem, Nizozemskem, Novým Zélandem, Ruskem a Velkou Británií).

Tradiční křesťanství má u nás malý vliv i ve srovnání s ostatními zeměmi evropského kulturního okruhu. I když je význam tradičního křesťanství i tradičních lidových církví s masovým členstvím oslaben, udržuje se v Čechách na druhou stranu vysoká víra v tzv. „nadpřirozeno“. Jinak řečeno, zatímco vnější forma tradiční spirituality oslovuje společnost čím dál méně, nadpřirozené obsahy okultního charakteru, jako jsou pověry a víra v magično zůstávají přítomné i nadále.⁵⁷

Při zkoumání náboženských přístupů v České republice byly rozlišeny čtyři základní přístupy k duchovní problematice, z toho dva náboženské. Křesťanská víra, která je charakterizována přesvědčením, že Bůh se stará o každou lidskou bytost a určuje osud atd. Okultní religiozita představuje víru v amulety, věštky a horoskopy. Fatalismus staví na přesvědčení, že život nemá žádný smysl a lidé mohou udělat jenom málo, aby ho změnili. Podle víry v člověka má život smysl, pokud mu člověk nějaký dá, a svůj osud si určujeme sami (graf 3.49).

Regionální rozrůzněnost

V oblasti chování a postojů k různým hodnotám je Česká republika rozrůzněná. Chování lidí žijících v různých částech státu však není pouze okamžitou reakcí na vnější podmínky, ale je ovlivněno dlouhodoběji utvářenými stereotypy a hodnotovými hierarchiemi. Nejtradičnější chování, tedy takové, které zahrnuje jak zachovávání tradičních modelů a vzorců chování v sociální oblasti, tak relativně větší volební podporu politickým stranám hájícím tradice nejružnějšího typu, je možné zaznamenat na Českomoravské vysočině, na Pardubicku a Zlínsku. Mezi oblastmi s méně intenzivním, ale také tradičním chováním patří brněnský region spolu s jihlavským.⁵⁸

Nejméně tradiční chování obyvatel je naopak na Karlovarsku, Ústecku, Liberecku a také v pražském regionu.

Obyvatelé posledně jmenované oblasti spolu s východními Čechami zároveň vyznávají nejvíce liberální chování a také nejvíce podporují příslušné politické strany.

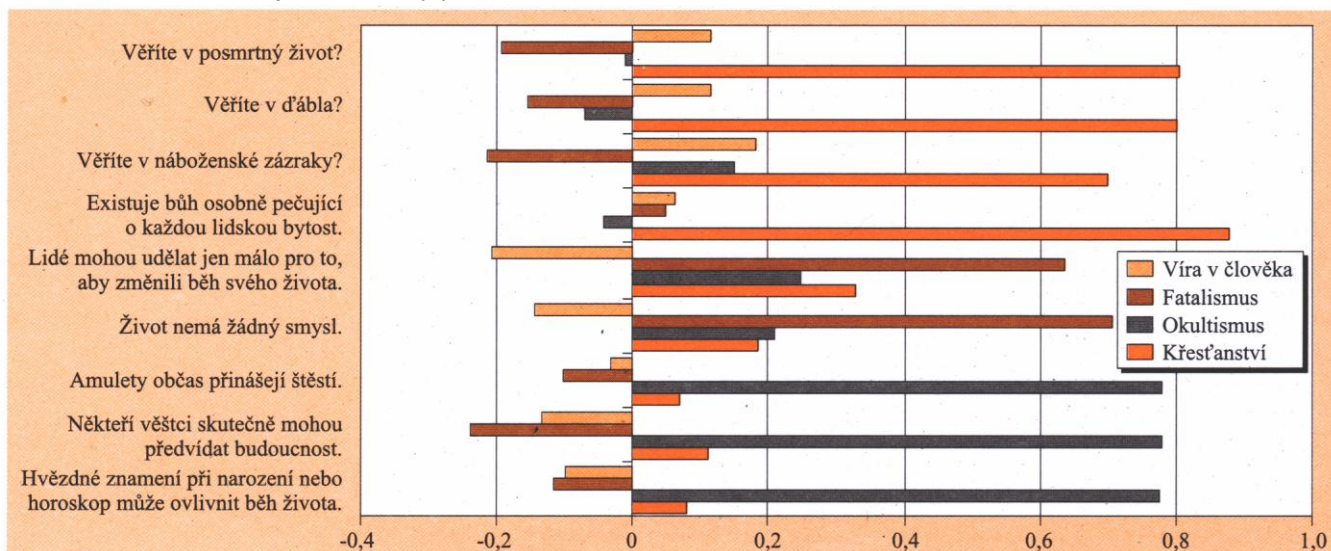
Pro Zlínsko, Českobudějovicko, Královéhradecko a Pardubicko je charakteristická kombinace tradičních vzorců chování a liberalismu. Protiváhou liberalismu na východě jsou ústecký, ostravský a brněnský region charakteristické spíše paternalistickými (tedy od státu vyžadující nejružnější způsoby péče) vzorci chování.

Míra tradicionalismu souvisí hlavně s dichotomií město – vesnice a náboženským vyznáním obyvatel. Čím venkovštější a čím katoličtější obyvatelstvo, tím vyšší míra zachovávání tradičních norem. Ekonomický liberalismus je zase úměrný úrovni vzdělanosti a podílu protestantů.

⁵⁷ Hamplová, D. (2000): Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti, Mezinárodní srovnání na základě empirického výzkumu ISSP (International Social Survey Programme), SP 00:3, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 62 s.

⁵⁸ Kostecký, P. (1995): Rozdíly v chování regionálních populací a jejich příčiny, WP 95:5, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 107 s.

Graf 3.49
Duchovní orientace - skóre faktorové analýzy, ČR, 1991

Pozn.: Faktorová analýza je metoda, která redukuje příliš velký počet proměnných (např. otázek v dotazníku) na malý počet proměnných, tzv. faktorů, při malé ztrátě informací.

Zdroj: ISSP1991, SoÚ ČSAV

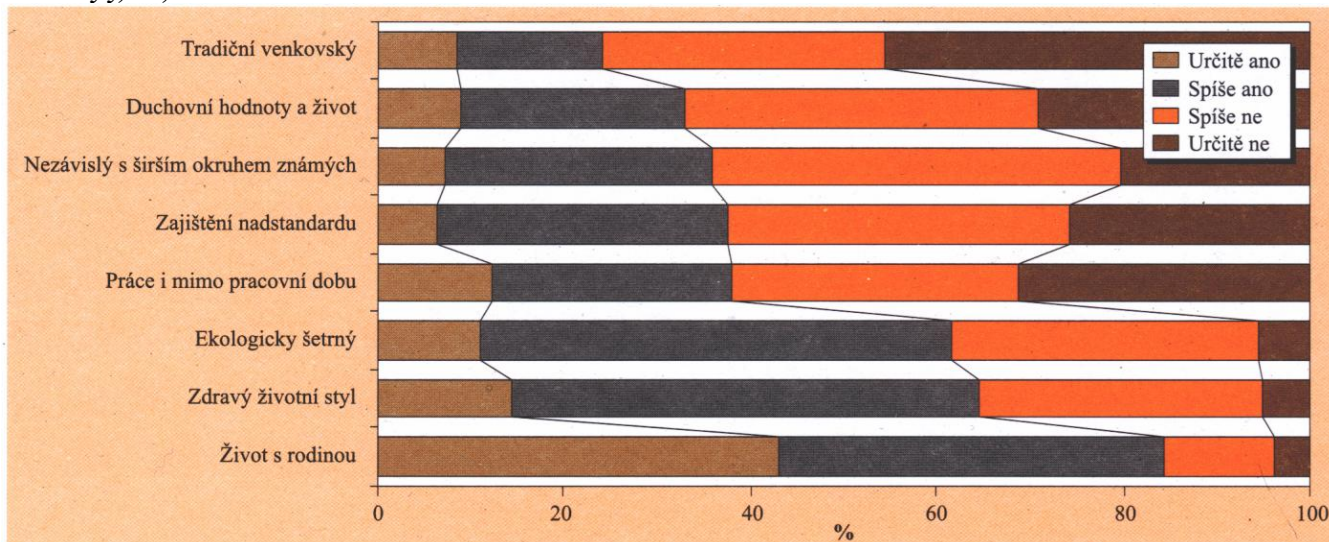
Životní styl

Životní styl je pro dosažení udržitelného rozvoje podstatný. Mezi základní charakteristiky životního stylu můžeme zahrnout zejména způsob využívání volného času, způsob nakládání s příjmy a typ spotřebního chování. Je utvářen řadou prvků: např. prací, příjmy, vzděláním, životní úrovní, dále sociálně-ekonomickým postavením, místem bydliště, sociálními kontakty a hlavně hodnotami, které lidé považují za důležité.

V České republice patří k nejfrekventovanějším životnímu stylu *život s rodinou a pro rodinu*. Ve výzkumu z roku 1999⁵⁹ značná část dotázaných se také přiklonila ke *zdravému životnímu stylu* a k *ekologicky šetrnému životnímu stylu*. Naopak nejméně častým je *životní styl orientovaný na venkovský způsob života* (graf 3.50).

To, že se značná část dotazovaných přihlásila k ekologicky šetrnému životnímu stylu, by mohlo ukazovat na potenciál, který společnost má a který by mohl být podporou pro přechod k udržitelnějšímu způsobu života. Otázkou je, do jaké míry se respondenti, kteří se k tomuto životnímu stylu přihlásili, skutečně „ekologicky“ chovají. Zde je také podstatné množství pravdivých informací, které se k občanům dostanou o možnostech udržitelné spotřeby, využívání energie, dopravy apod. Při dostatku informací a možnostech svobodného výběru by se ekologicky šetrnější životní styl mohl stát snadnějším, a tudíž mnohem více rozšířeným (v současnosti se jedná více o aktivní přístup k problému vyžadující čas a energii na uskutečňování).

Graf 3.50
Životní styly, ČR, 1999

Zdroj: SoÚAVČR

⁵⁹ Výzkum „10 let společenské transformace v České a Slovenské republice“.

⁶⁰ Štátnová, P. (2000): Životní styl - věří životním stylům. Data&Fakta. <http://datafakta.soc.cas.cz>

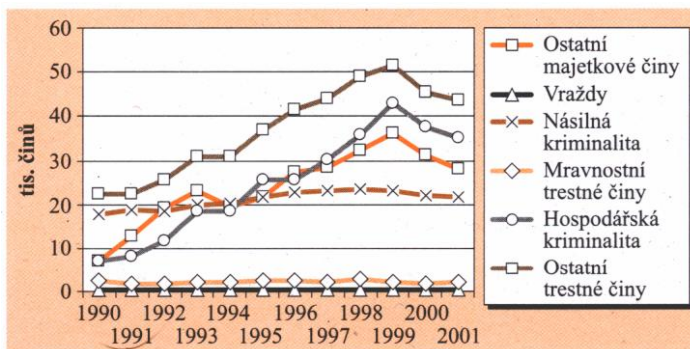
3.9 KRIMINALITA A KORUPCE

Kriminalita

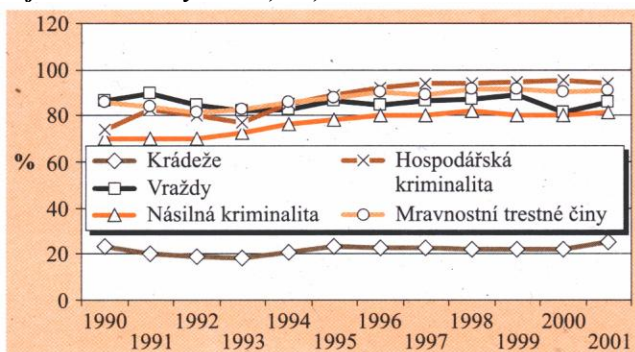
Po prudkém vzrůstu počtu trestných činů po změně režimu se v letech 2000 a 2001 tento trend obrátil, za poslední zmíněný rok kriminalita poklesla dokonce o 8 % a například počet vražd se v roce 2001 dostal na nejnižší hodnotu od roku 1992 (graf 3.51). Následující období však nepřineslo další pokles počtu trestných činů, ale jejich stagnaci.

Graf 3.51
Evidované trestné činy dle druhu, ČR, 1990–2001

V případě nejzávažnějších deliktů, jakými jsou vraždy a násilné trestné činy, stoupá objasněnost nebo zůstává na poměrně vysoké úrovni (graf 3.52). Bohužel nejrozšířenější trestné činy - krádeže - bývají objasněny jen asi z 20 %, v roce 2001 však tento podíl mírně vzrostl.

Graf 3.52
Objasněnost trestných činů, ČR, 1990–2001

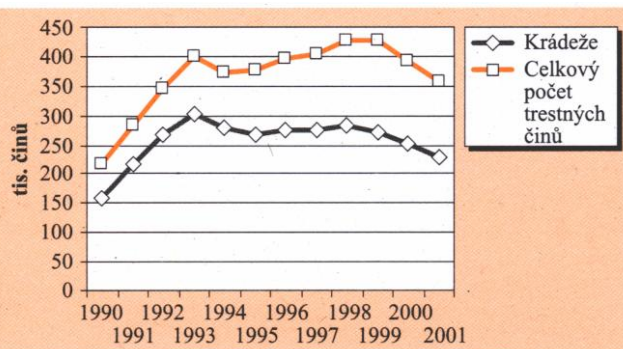
Zdroj: MV

Po roce 1989 se změnila struktura kriminality, objevily se nové, do té doby v České republice téměř neznámé druhy trestné činnosti, zejména organizovaný zločin a mezinárodní kriminalita.

V mezinárodním srovnání stojí Česká republika mezi západní Evropou a kandidátskými státy. Je pochopitelné, že po prudkém nárůstu kriminality na počátku devadesátých let v zemích, kde došlo ke změně režimu, se u nich nyní budou trendy ve vývoji kriminality jevit jako příznivější než ve státech západní Evropy, kde byla situace stabilnější. Proto převažuje v období od roku 1996 do roku 2000 v kandidátských státech pokles kriminality a v západní Evropě nárůst (graf 3.53).

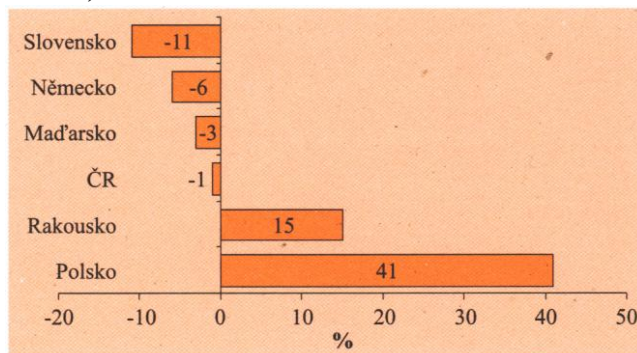
Kriminalita se obecně koncentruje zejména do velkých měst a průmyslových aglomerací s vysokým počtem anonymních a migrujících osob (graf 3.54). To ostatně potvrzují i kriminální statistiky Policie České republiky, podle kterých je více než polovina všech registrovaných trestných činů spáchána ve dvaceti městech, v nichž žije téměř třetina obyvatel státu. Městské obyvatelstvo je ohrožováno zejména pouliční kriminalitou, krádežemi vloupáním, krádežemi aut a předmětů z aut a loupežemi.

Krádeže a celkový počet trestných činů, ČR, 1990–2001

Zdroj: MV

Graf 3.53
Změny v počtu evidovaných trestných činů, mezinárodní srovnání, 1990 a 2000

Zdroj: International Comparisons of Criminal Justice Statistics

Při trestné činnosti se zvyšuje samoúčelná brutalita a bezohlednost. V posledních letech nabývá na významu také trestná činnost spojená s drogami či jinými závislostmi.

Jak ukázaly některé poslední výzkumy, lidskou pohodu ve vysoké míře ovlivňuje také subjektivní strach ze zločinnosti, který v tomto směru hraje přinejmenším stejně důležitou roli jako skutečná míra zločinnosti v dané oblasti. Pro snížení tohoto strachu je nutná zejména otevřená informační politika v oblasti kriminality.